

ביאורים

כעת פונה הרמב"ם לחיזוק האמונה מכוח מעמד הר סיני - המאורע האמוני הגדול ביותר בתולדות עם ישראל. הרמב"ם משייך את אותם האנשים הנשארים בדת ישראל על אף השמדות לחסידים, הזרע הטהור והנקי, אשר נאמר עליהם "ובשרידים אשר ה' קרא" - הם אלה שעמדו על הר סיני, כדברי חז"ל, שנשמות כל הדורות עמדו במעמד זה.

בנוסף לקבלת התורה, הייתה במעמד הר סיני כריתת ברית עם ה' - עם ישראל הכריזו שידבקו בתורה ובמצוות לדורות, 'נעשה ונשמע לנו ולבנינו עד עולם'. הקב"ה הבטיח לנו שכל מי שהיה במעמד הר סיני והכריז על אמונתו - הוא ובניו יזכו לדורות להישאר באמונה בתורה ובה', וזו כוונת הפסוק שנאמר על מעמד הר סיני: "וגם בך יאמינו לעולם". מכך מסיק הרמב"ם שמי שהוא מזרע ישראל, יש לו את הכוח להישאר באמונת ישראל למרות כל הצרות. ומי שלא נשאר באמונת ישראל - איננו מזרע ישראל, שכן ישראל עמדו במעמד הר סיני וה' העיד עליהם שיישארו באמונתם. ואין הכוונה שאבות אבותיו עצמם לא היו במעמד הר סיני, אלא שנשמותו כאילו לא הייתה שם, ולא מופיע בה החיבור להר סיני.

מתוקף מעמד הר סיני, שבו היו הכרזת ישראל על אמונתם לדורות והבטחת ה' שישאר יישארו באמונתם - קורא הרמב"ם להתחזקות בקבלת עיקרי דת ישראל: ה' הוא אחד ויחיד, שלא כשאר 'אלוהים', משה נביאו הוא אדון כל הנביאים, ספר התורה הוא כולו דבר ה', שלא יוחלף ולא יומר, וכן לא תבוא דת אחרת מהקב"ה.

הגודל והיקר שיינתן למעמד הר סיני כמעמד האמונה של עם ישראל, הם שיחזקו ויחברו את ישראל לאמונתם. בנוסף - מעמד הר סיני עצמו נעשה בצורה מופתית וניסית דווקא בשביל חיזוק האמונה גם בתקופות הניסיון והשמד. ולכן הייתה במעמד זה התנבאות של כל ישראל ששמעו דברי ה', וראו אורו עין בעין וזו כוונת הפסוק: "כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים", כלומר בשביל זמני ניסיון בא ה' ונגלה לישראל בצורה גדולה זו.

הרחבות

• מיהו בן העולם הבא

ובשרידים אשר ה' קרא. בתחילת האיגרת כתב הרמב"ם שמטרת הצרות הן לצרף וללבן את הצדיקים והחסידים, כפי שציטט מספר דניאל: "יתקברו ויתלבנו ויצרפו רבים, והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים, והמשפלים יבינו". גם כאן מצטט הרמב"ם את הביטוי מספר ואל: "ובשרידים אשר ה' קרא", שרומז ליחידים - לכאורה - הנותרים מן הצרות המלבנות ומוככות את הנפש. אולם כיוון שמטרת האיגרת היא לעודד את ההמוני המיוסר בספקות הנולדות מהשפלת ישראל ורדיפת הדת, הרמב"ם מדגיש ששרידיים אלו הם כל מי שרגלי אבותיו עמדו על הר סיני. ואף כל האנשים המיוסרים בספקותיהם - לא אבדה תקוותם.

חיזוק להבנה זו של המושג "שרידיים", שאינו מתכוון רק ליחיד סגולה, אנו מוצאים מעיון בתחילת הפסוק נאמר: "והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט כי בהר ציון ובירושלם תהיה פליטה... ובשרידיים אשר ה' קרא". רבי יחיאל הלל אלטשולר (בעל המצודות) מבין (בניגוד לדעת רש"י) את המילים "אשר ה' קרא" כהמשך של ראשית הפסוק - "אשר יקרא בשם ה'". זאת אומרת, התנאי להיות מן ה"שרידיים" ולזכות לעתיד לבוא הוא רק לקוות לה' ולהתפלל אליו.

לדעת הרמח"ל, אחת החידות הגדולות בהנהגה האלוהית היא שאלת הבחירה החופשית, המאפשרת גם לבחור ברע, מול העובדה שבסופו של דבר יגיעו כל ישראל לתיקון השלם. הוא סומך קביעה זו על הפסוק: "והשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח", וכן על הבנתו שמטרתו של ה' בבריאה היא להטיב לברואיו. לשיטתו, כל עניין הבחירה החופשית הוא רק כדי שהטבה תהיה שלמה (כגמול על בחירה רצונית, ולא לחם חינם, שקבלתו מביישת). אם-כן, גם אחרי ה"ליבון" וה"צירוף" ישאר כל אשר בשם ישראל יכונה, ככתוב במשנה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנאמר [ישעיה ס] ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" (עיין דעת תבונות יח). רואים אנו, אם-כן, כי ההבטחה לשרידיים אשר ה' קרא, היא בעצם הבטחה לכלל ישראל.

לעילוי נשמת חנה בת מג'ודה ע"ה

החסידים
הטהורים יחזיקו
בדת

והשענו על אלה הפסוקים האמתיים, אתם אחינו, ולא יפחידכם תמידות השמדות ותגברת ידי שונאינו וחקשת אמתנו, שזהו כלו לנסות ולטהר, עד שלא יחזיקו בדת רק החסידים וראי ה' מזרע יעקב, הזרע הטהור והנקי, אשר נאמר עליהם: "ובשרידיים אשר ה' קרא" (ויאל ג, ה), ובאר שהם אחרים, והם האנשים אשר עמדו אבותם על הר סיני, ושקמו הדבור מפי הגבורה, והרימו ימינם לברית ה', וקבלו על עצמם לעשות ולשמע, ואמרו: "נעשה ונשמע" (שמות כד, ז), וקבלוהו עליהם ועל הבאים אחריהם, כמו שאמרו: "לנו ולבנינו עד עולם" (דברים כט, כח). וכבר ערב לנו ה' יתברך, ודי בו ערב, והודיענו שכל מי שעמד במעמד הר סיני יאמינו במשה רבנו ובכל מה שאמר, הם ובניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות, והוא אמרו יתעלה: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט). לך יודע, שכל מי שיצא מהדת הנתונה במעמד ההוא - שאינו מזרע האנשים ההם. וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בתורת משה: "לא עמדו אבותיו על הר סיני" (עיין מדרש הגדול לשמות יט, ט). ישמרנו ה' וישמרכם מן הספק, וירחיק מעלינו ומעליכם השבוש, והמחשבות המביאות אליו והמכשילות בו.

התחזקו באמונה

ועל כן, אחינו כל ישראל הנפוצים בקצוות, ראוי לכם שתחזקו קצתכם את קצתכם, וישירו גדולכם את קטניכם, ויחידים את המוניכם, והסכימו כלכם באמת אשר לא תשתנה ולא תומר, והיא: שה' יתעלה אחד, לא כשאר האחרים, ושמשה נביאו והמדבר בשמו - אדון כל הנביאים והשלם שבהם, והוא השיג מה' מה שלא השיגו שום נביא ולא ישיגו, ושפך התורה הזה כלו, מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל', הוא דבר ה' למשה רבנו, אשר נאמר בו: "פה אל פה אדבר בו" (במדבר יב, ח), ושלא יחלף ולא יומר, ולא יוסף עליו ולא יגרע ממנו, ולא תבוא דת מאת ה' זולתה, ולא מצוה ולא אזהרה. וזכרו מעמד הר סיני, אשר צונו ה' לזכרו תמיד, והזהירנו משכחו, וצונו להודיע אותו לבנינו עד שיגדלו על ידיעתו, והוא אמרו יתעלה: "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשפח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב" וגו' (דברים ד, ט). וראוי לכם, אחינו, שתגדלו בניכם על דמוי המראה הגדול ההוא, ותספרו בכל קבוץ גדלתו וכבודו, שהוא קטב הדת, והטענה המביאה לאמת. והגדילוהו הגדלה עצומה, כמו שגדלהו ה' יתעלה ואמר: "כי שאל נא לימים ראשנים וגו' השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש" (שם שם, לב).

ואתם, אחינו בברית הזאת ובאמונה הזאת, דעו כי הענין ההוא העצום אשר היה במציאות, אשר העיד עליו הטוב שבעדים, שלא היה לפניו כמוהו ולא יהיה אחריו, והוא שתשמעו אמה אחת פלה דבר ה' יתעלה ותראה אורו עין בעין - לא נעשה כן אלא שתתחזק האמונה התחזקות שלא ישנה משנה, ויגיע לנו בו מן האמת מה שיעמיד רגלינו באלו הזמנים הקשים, עם חזק השמדות והתגברת הגדולה, והוא אמרו, מודיע את זה: "כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים" וגו' (שמות כ, טז), רצונו לומר, שאמנם נגלה אליכם כן כדי שתתחזקו בעת כל נסיון שינסה אתכם בו מהיום ואילך, ולא תמוטו ולא תחטאו. עמדו, אחינו, על בריתכם ועל אמונתכם, חזקו ויאמץ לבבכם וקוּו אל ה'.

ודי בו ערב - ה' הוא ערב מספיק לדבר זה. והסכימו - קבעו בדעתכם. קטב הדת - יסוד הדת. הטוב שבעדים - ה'.

מעמד הר סיני
נועד כדי לחזק
האמונה